

Bona IF – alltid på hemmaplan

I en **Stig Claesson** bok hotas ett par vanartiga pojkar med intagning på någon av uppfostringsanstalterna *Hall* eller *Bona*. "*Är du inte snäll kommer du till Bona*" var ett välkänt begrepp i både pedagogiska och familjesammanhang när det gällde att få ordning på tonårspojkar under 1900-talets första hälft. Det var alltså inte bara kriminalitet som föranledde placering på Bona. Även "sedlig förvildning", kristendomsfientlighet, ovilja att lyda äldre och anda auktoriteter angavs som skäl för placeringar.

I Bona utanför Motala öppnades alltså 1905 *Statens uppfostringsanstalt för vanartiga pojkar*. Syftet var gott och byggde på dåtida filantropiska tankegångar. Pojkarna skulle genom skolgång, hårt arbete, militärisk disciplin tvångsuppfostras och inte sitta i fängelse. I uppfostran ingick också aga och inlåsning varje kväll. Misskötsamhet bestraffades med isolering.

På Bona placerades ynglingar från Ystad i söder till Haparanda i norr. De flesta kom från Stockholm, Göteborg och Malmö. Bona blev ett eget litet samhälle med kyrka, samlingslokaler, klassrum, fotbollsplan, idrottshall, matsal m.m. Personalen bodde på området. Pojkarna skulle alltså uppfostras till "gudsfruktan och arbetsduglighet". De fick lära sig yrken som murare, målare, skogsarbetare, skomakare, lantarbetare. Hårt arbete som vedhuggning ansågs vara karaktärsdanande. Även teoretiska ämnen som modersmålet, räkning, religion, morallära, och medborgarkunskap fick pojkarna ta del av. Fysisk träning hade hög prioritet och ansågs som exempel på god karaktär. Pojkarna hade ett eget fotbollslag Bona IF som bildades 1913. Laget fick dock på grund av rymningsbenägenhet alltid spela sina matcher på hemmaplan.

Under en period hade anstalten också ett eget jazzband, *Berties band*.

Omdömena om Bona varierar. Vissa pojkar konstaterade i efterhand att vistelsen gjort dem något gott. Andra vantrivdes och tyckte det var som ett fängelse om än utan murar där pennalism och förtryck förekom.

"Kändisar" som hade vistats på Bona med mindre gott resultat var **Bildsköne Bengtsson** och **Tatuerade Johansson**. Två herrar som lärde känna varandra på Bona och som kom att periodvis göra en brottslig karriär ihop.

Harald Bengtsson föddes 1893 i Vittsjö utanför Hässleholm. Han hade en olycklig barndom. I uppfostrande syfte hamnade han först frivilligt i Skeppsgosse kåren i Karlskrona. Disciplinen var järnhård. Pojken straffade ut sig. Harald Bengtsson skickades 1910 efter en tidig brottslig karriär till Bona för att "uppfostras" där. Långt senare i livet när han blivit känd och folkkär som Bildsköne Bengtsson sade han till en intervjuare om tiden på Bona. *"Nog var det uppfostran alltid. Det var där jag lärde mig att hata samhället och bli en ännu skickligare förbrytare."*

En annan "Bona pojke" var "**Finn Johan**" som kom från en av Dalarnas mest avlägsna skogssocknar. Han var född 1903 utom äktenskapet, fader okänd. Hans mor fick ytterligare sju barn med olika män och rubricerades som sinnessvag. Hon levde i perioder på fattighus och förde ett kringströvande liv. "Finn Johan" placerades i olika fosterhem. Han var inte obegåvad men hade ett häftigt lynne och lust till våld och asociala tendenser. I skolan fick han privat undervisning. Detsamma gällde inför konfirmationen. Redan som 13-åring umgicks han med skogsarbetare och drack öl och brännvin med dem. Om somrarna vandrade han bland bergen. Läste böcker av **Jack London**. *Järnhälen* var favoritboken. Mellan 13-15 år bodde han på ett fattighus. Han ansågs duktig att arbeta men fick våldsamma lynnesutbrott som drabbade både människor och djur. Efter en mindre stöld från en arbetskamrat placerades han på Bona som 15-åring. Han arbetade mestadels med vedhuggning, skogsarbete och lantbruk. Han fungerade i huvudsak bra i

kollektivet trots att han ansågs ha vissa uppviglande radikala åsikter.

Vid utskrivningen från Bona hamnade "Finn-Johan" i depressionsårens arbetslöshet. Trots att "Finn-Johan" som ung företedde vissa likheter med Finnmarkens stora skald Dan Andersson gick det illa för honom. "Finn-Johan" fick inte utveckla sina förmågor på någon folkhögskola. I de noteringar om honom som arkiverades när Bona avvecklades framgick att det fanns noterat vistelser på Venngarns- och Svartsjö alkoholistanstalter i slutet av 1930- och början av 1940-talet.

Andra ynglingar gick det bättre för. Det var drygt 3 500 pojkar som tvångsuppfostrades på Bona. Idrotten och fotbollen hade som ovan nämnt en framträdande roll på Bona. En av ynglingarna var så duktig fotbollsspelare att han värvades till IFK Norrköping.

En märkesman på Bona var direktören **Bertil Forsell** som tillträdde sin tjänst 1938. Då blev anstaltens regler mildare. Agan förbjöds och brevcensuren lindrades. Forsell höll också rasbiologer och andra borta som förespråkade till exempel tvångssterilisering.

1948 blev Bona ett mentalsjukhus. Senare folkhögskola och flyktingförläggning.

Rolf Karlman

Bilden hämtad från hembygd.se och visar matkö utanför avd. B på uppfostringsanstalten